

Veřejnost a veřejná sféra

východiska mediální etiky

doc. MgA. Jan Motal, Ph.D.

^[1] Cyrilometodějská teologická fakulta
Univerzita Palackého v Olomouci

^[2] Fakulta sociálních studií
Masarykova univerzita

Materiály k výuce etiky médií (5. března 2025)

Obsah I

- 1 Normativní systémy v etice médií
  - Různé modely fungování médií
  - Historie a typologie normativních teorií médií
- 2 Média a veřejnost
  - Co je to veřejnost?
  - John Dewey
  - Walter Lippmann
  - Hannah Arendt
- 3 Kritika veřejnosti a její překonání
  - Kritické teorie
  - Jürgen Habermas
  - Zhodnocení Habermasovy teorie
  - Nancy Fraser
  - Chantal Mouffe
- 4 Veřejnost v čase nových médií
  - Sociální bubliny
  - Zeynep Tufekci

Obsah II

- Shoshana Zuboff
- Populismus a digitální autoritářství
- Ernesto Laclau

5 Zdroje

Oddíl 1

Normativní systémy v etice médií

Každé hodnocení médií vychází
z nějakého *systemu* norem.

Neexistuje neutrální hodnocení, každé
je založené na nějakých hodnotách
a teoriích.

Co to je normativní systém?

- Normativní systémy vycházejí z *deontické* logiky, tedy z přístupu, který se zaměřuje na analýzu pojmů týkajících se *povinností, oprávnění a zákazů*
- Mají rovněž modální povahu, čili se zabývají tím, co je *možné, nutné či nemožné*
- Jde tedy o soubor pravidel, norem a principů určujících, jaké chování je považováno za přijatelné, správné nebo povolené; slouží k regulaci interakcí mezi jednotlivci, organizacemi či státy
- Mohou se týkat morálních, právních nebo sociálních norem
- Normativní systémy ale neobsahují pouze *modální deontická tvrzení*, ale také informace o tom, jak řešit konflikty mezi normami. I přesto existují paradoxy, které je těžké nebo nemožné řešit
- Problémem modální deontické logiky je, že se těžko operacionalizuje (převádí do praxe)

BONUS: Co to je modální deontická logika?

Modální znamená způsobový, modální slovesa známá z jazykovědy jsou např. muset, moci, smět apod. Jde tedy o způsob reprezentace *nutnosti* a *možnosti* umožňující využít formalizovaný způsob zápisu prostřednictvím zvláštních operátorů – $\Diamond$ (možná), $\Box$ (nutně) – a propozičních proměnných (písmen reprezentujících propozice, jako např. P může znamenat „Musíš dodržovat zákon“). Například v deontické modální logice značíme $\Box P$, že P je morální povinností. Rovněž se zde uplatňují funkcionální spojky, jako $\rightarrow$ (implikace) a $\neg$ (negace). Čili např. platí $\Box P \rightarrow \neg \Diamond \neg P$ (analogicky $\Diamond P \rightarrow \neg \Box \neg P$).

Deontická logika se zabývá povinnostmi a oprávněními, a tedy vychází z modální logiky, je jejím speciálním případem (modální může být např. i epistemologie). Používá rovněž formalizace jako OA (A je povinné – obligatory) či PA (A je dovolené – permitted), čili analogicky $PA \equiv \neg O \neg A$. Tento způsob zápisu umožňuje formulovat zákony normativních systémů či analyzovat jejich paradoxy.

- Formálními vlastnostmi normativních systémů jsou *úplnost*, *konzistence* a *nezávislost*. V každodennosti používáme *vágní koncepty*, které musí být teprve upřesněny, aby se mohly stát součástí normativního systému (racionální rekonstrukce konceptu).¹
- Každý takový přesný koncept musí replikovat určitý *model*; normativní systémy pak jsou soubory těchto konceptů, vážou případy s jejich řešeními (což jsou *normy*).
- Normativní systémy jsou limitované co do *šíře* a *přesnosti*, čili co do schopnosti pokrýt všechny případy a moci být aplikovány přesně a bezrozporně
- Jejich výhodou naopak je jistá míra abstrakce, která umožňuje vytvářet organizační struktury, a to nejen v oblasti práva či etiky, ale například i informačních systémů

---

¹Alchourrón, Carlos E. a Bulygin, Eugenio. *Normative Systems*.

Normativní teorie jsou normativní systémy pro média

Normativní teorie médií můžeme chápat jako svébytné normativní systémy pro oblast médií, a to protože:

- Určují, jak by měla média fungovat (pravidla, povinnosti)
- Určují hodnoty médií
- Představují modely ideálního chování

Normativní teorie médií (NTM) jsou normativními systémy v tom smyslu, že usilují vytvořit obecný, úplný a konzistentní rámec pro fungování médií, ale nejsou tak propracované, zhusta nesplňují zásadu bezrozpornosti a většinou nejsou formalizované (výjimka – kodex médií veřejné služby apod.).

Příklad aplikace modální deontické logiky

Např. lze říci, že $O_{tisk}(objektivita) \equiv O(fakta) \wedge O(nestrannost)$ čili $O_{tisk}(objektivita) \rightarrow \neg O(dezinformace)$.

Příklad bezrozpornosti normativního systému

Normativní systémy musí řešit konflikty různých povinností tak, aby zajistily bezrozpornost. Příkladem může být Kodex České televize. Například ustanovení **16.1**, **16.2** a **16.3** ukládají pracovníkům a pracovnícím ČT povinnost se vždy představit při natáčení, jednat s respondenty a respondentkami otevřeně, natáčet s jejich vědomím (a dbát na jejich soukromí – **15.1–4**). Avšak zároveň kodex umožňuje využití *skryté kamery* či *mikrofonu* (**16.13–15**) i *reportážní legendy*, tedy zatajení identity (**16.17**). Jak je to možné?

Pro překonání tohoto rozporu kodex obsahuje povinnost dodržet podmínku, že použít nepoctivé prostředky lze jen „při zpracovávání tématu vážně se dotýkajícího veřejného zájmu, jestliže materiál, který má být natočen, nelze ani při vynaložení zvýšeného úsilí získat jinak a jestliže je tento materiál současně nezbytný pro zpracování tématu“.

Různé modely fungování médií I

- *Veřejný zájem*: Média by měla sloužit veřejnému zájmu, nikoli pouze ekonomickým nebo politickým elitám.

Zástupci

Siebert, Peterson & Schramm (1956) – autoři *Čtyř teorií tisku*, kteří zdůrazňovali význam veřejného zájmu v médiích. *Wilbur Schramm* – média mají sloužit rozvojem národům jako hlídací psi, tvůrci veřejných politik a vzdělavatelé (*Mass Media and National Development*(1964)).

- *Demokratická komunikace*: Média hrají klíčovou roli v demokratickém procesu tím, že poskytují občanům informace, které jsou nezbytné pro jejich účast na politických rozhodováních. Tento model klade důraz na přístup k informacím a rovnost v diskusi.

Různé modely fungování médií II

Zástupci

Jürgen Habermas – teorie veřejné sféry a její role v demokratických procesech, kde média mají zajišťovat informovanou veřejnou diskusi.

Robert McChesney – kritika komercializace médií a důraz na roli médií v podpoře demokratických hodnot (spoluzakladatel [Free Press](#)).

- *Emancipace*: Kritici tradičních teorií, jako je například Stuart Hall, tvrdí, že mediální obsah je formován mocenskými vztahy a ideologiemi. Média často odrážejí dominující ideologie a marginalizují určité skupiny. Je potřeba hledat cesty k emancipaci

Zástupci

Stuart Hall – zakladatel kulturních studií, který se zaměřil na analýzu moci a ideologie v médiích. Zdůrazňuje emancipační potenciál populární kultury. *Theodor Adorno a Max Horkheimer* – členové frankfurtské školy, kteří kritizovali komercializaci kultury a populární průmysl.

Různé modely fungování médií III

- *Občanská žurnalistika*: Tento model klade důraz na participaci široké veřejnosti v produkci mediálního obsahu. Využívá nové technologie, jako jsou sociální média, aby umožnila občanům aktivně se podílet na vytváření zpráv a obsahů.

Zástupci

Jay Rosen – teorie o participativní žurnalistice a roli občanů v nových formách mediální produkce (*Getting the Connections Right*). *Dan Gillmor* – autor knihy *We the Media*, která se zabývá zapojením veřejnosti do produkce zpráv.

Různé modely fungování médií IV

- *Participace a nová média*: Se vzestupem digitálních technologií se objevily nové přístupy, které zohledňují roli internetu, sociálních sítí a nových mediálních platforem v distribuci a produkci informací.

Zástupci

Clay Shirky – jeho práce se zaměřují na roli digitálních médií v demokratizaci komunikace a nových formách participace. *Henry Jenkins* – teorie o participativní kultuře a vlivu nových médií na tradiční mediální struktury (*Pytláci textů*).

- Existují samozřejmě další přístupy, jako marxistický, funkcionální apod. Výčet není úplný a normativní systémy mohou čerpat z velké šíře teorií, které pohlíží kriticky na roli médií ve společnosti.

Vznik normativních teorií médií

Čtyři teorie tisku (1956) od Freda Sieberta, Theodore Petersona a Wilbura Schramma poprvé formulují NTM.

- *Autoritářský model*: Média slouží zájmům vlády, cenzura je běžná, a média mají povinnost podporovat stávající politické a sociální struktury.
- *Libertariánský model*: Média mají sloužit svobodě vyjádření, vládní zásahy jsou omezené. Tisk by měl být nezávislý a měl by podpořit jednotlivce v hledání pravdy.
- *Sociální odpovědnost*: Média mají povinnost informovat veřejnost, podporovat demokratické hodnoty, poskytovat objektivní a vyvážené informace.
- *Sovětský model*: Média slouží společenské změně a politické straně, která tuto změnu uskutečňuje

Příklady dalších NTM²

- 60. léta: Raymond Williams rozdělil NTM na čtyři druhy: *a) autoritářské, b) paternalistické, c) komerční a d) demokratické.*
- 70. léta: Ralph Lowenstein a John Merrill odlišili *a) autoritářské teorie tisku, b) socio-centralistické, c) libertariánské a d) sociálně-libertariánské* podle druhu kontroly médií.
- 80. léta: William Hachten zachovat čtyři teorie tisku s tím, že libertariánskou a společenské zodpovědnosti sloučil do *západního typu*, k tomu přidal *revoluční a rozvojovou*; Herbert Altschull rozdělil NTM podle rozvinutosti států a politických regionů;
- McQuailovo pojetí se průběžně měnilo až na variantu *a) liberálně-pluralistický/tržní model, b) model společenské zodpovědnosti/veřejného zájmu, c) profesionální model, d) alternativní mediální model.*

---

²Christians, Clifford G. et al. *Normative Theories of the Media: Journalism in Democratic Societies*. 2009.

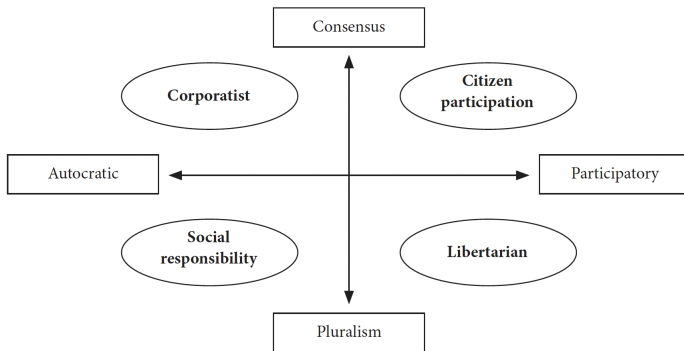
Mimo-evropské přístupy³

- Odlišné, komunitně zaměřené koncepty (např. *ubuntu*).
- Jiafei Yin: dvojdimenzionální model s koordináty *svoboda* a *zodpovědnost*.
- Shelton Gunaratne: *humanocentrická teorie tisku* nahrazují soukromý zájem a individualismus vzájemností.

---

³Christians, Clifford G. et al. *Normative Theories of the Media: Journalism in Democratic Societies*. 2009.

Typologie

Obrázek 1: Normativní tradice, zdroj: *Normative Theories of the Media* (2009)

Oddíl 2

Média a veřejnost

Co to je veřejnost?

Definice

Veřejnost je sociální prostor, kde lidé diskutují o společenských otázkách, sdílejí názory a vyjadřují se k politickým, kulturním nebo ekonomickým problémům. Může být formální nebo neformální, zahrnující jak reálné, tak virtuální prostředí.

Veřejnost je klíčová pro demokratický proces, protože umožňuje občanům vyjadřovat své názory a ovlivňovat politická rozhodnutí.

Veřejnost neexistuje automaticky, není totožná se společností. Aby veřejnost vznikla, musí se sdružit lidé *ve společném zájmu*. Má tedy určitý cíl, *jednání*, změnu poměrů, vyřešení problému.

Dějiny konceptu I

Antické Řecko Veřejnost se formovala v Aténách, kde občané diskutovali o politických otázkách na **agorách**. Tento model veřejnosti je považován za jeden z prvních příkladů přímé občanské participace.

Raně-moderní doba V 17. a 18. století došlo k rozvoji novin, knih a později i dalších forem komunikace, což umožnilo širší zapojení občanů do politických a kulturních debat. Vzniká veřejnost s nástupem **buržoazie**, jejíž zájmy se liší od vládnoucí aristokracie – vytvářejí vlastní prostor politické aktivity (obhajoba zájmů).

Dějiny konceptu II

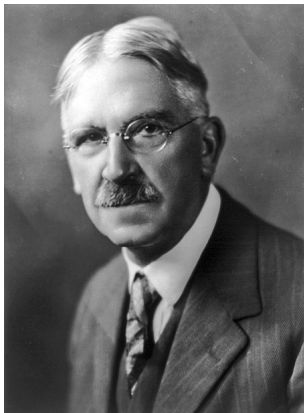
Moderní doba Od konce 19. století se diskutuje o **rozpadu veřejné sféry** (refeudalizace veřejnosti, echo chambers etc.), což označuje tendenci návratu k modelům veřejného diskursu, kde je veřejný prostor opět pod silným vlivem elitních a mocenských struktur, podobně jako v předmoderní feudální společnosti. Tento trend je spojen s koncentrací médií, politickým marketingem a v pozdně-moderní době i s nástupem sociálních sítí, což omezuje autentickou demokratickou diskusi a veřejnou participaci.

Veřejnost je *regulativní ideál* demokracie, vychází z myšlenky suverénního rozhodování lidu. Zároveň je *konstituční fikcí*, protože v masových společnostech je společná komunikace anonymní a problematická.⁴

---

⁴Benhabib, Seyla. „The Embattled Public Sphere: Hannah Arendt, Juergen Habermas and Beyond“. 1997, s. 2.

John Dewey

John Dewey (* 1859, †1952) byl americký filozof a pedagog, zabýval se vztahem *vzdělávání, demokracie a politického aktivismu*. Dewey byl známý svou obhajobou *pragmatické demokracie* založené na každodenní účasti občanů na politických procesech. V průběhu svého života se zapojil do několika politických a sociálních hnutí, včetně podpory *New Dealu* během Velké hospodářské krize. Dewey také obhajoval práva pracujících a byl aktivní v protestech proti válce (*The Outlawry of War*) a *rasové diskriminaci*.

- John Dewey v díle *The Public and Its Problems* (1927) definuje veřejnost jako soubor lidí, kteří se spojují v reakci na společné problémy, které ovlivňují jejich životy. Dewey chápe veřejnost jako dynamický *proces*, který vzniká v reakci na konkrétní problémy a mění se, jakmile jsou problémy vyřešeny.
- Veřejnost tedy není statická, ale sociálním prostorem, kde se skrze komunikaci a vzdělávání vytváří kolektivní porozumění.
- Dewey klade důraz na *vzdělání a komunikaci* jako klíčové faktory pro zajištění efektivní veřejnosti, která by byla schopná řešit společenské problémy.

Problémy Deweyho přístupu

- **Příliš optimistický pohled:** Dewey předpokládal, že veřejnost může být racionální a schopná dosáhnout konsensu. Kritici tvrdí, že tento pohled ignoruje hluboké mocenské rozdíly a socioekonomické faktory, které mohou ovlivnit schopnost veřejnosti se efektivně zapojit.
- **Zjednodušení pojmu veřejnosti:** Deweyho pojetí je někdy příliš teoretické a nedostatečně zohledňuje složitost dynamiky, která dnes ovlivňuje veřejné diskurzy, zejména vliv mediálních a politických elit.
- Deweyho přístup může být kritizován také v kontextu dnešní situace, kdy mocenské struktury, média a elity dominují veřejné sféře, což omezuje roli jednotlivců a občanských skupin v politických diskuzích.

Walter Lippmann

Walter Lippmann (* 1889, † 1974) byl významný americký novinář, který měl vliv nejen v oblasti žurnalistiky, ale i v *politických debatách*. V meziválečném období byl jedním z klíčových komentátorů a analytiků *americké politiky*. Jeho novinářská kariéra zahrnovala *spolupráci s prezidentem Wilsonem* během 1. světové války a psaní pro *The New York Times*, kde se často zaměřoval na analýzu politiky a vlády. Lippmann byl známý svou kritikou demokracie jako „nebezpečného experimentu“ a byl zastáncem *elitního vedení* odborníků a novinářů.

Veřejnost podle Waltera Lippmanna

Walter Lippmann v knize *Public Opinion* (1922) tvrdí, že veřejnost není homogenní, ale spíše fragmentovaná a ovlivněná mnoha faktory, včetně médií, které mají zásadní vliv na její formování. Není schopna plně pochopit složité politické a společenské otázky, protože je neustále ovlivňována zjednodušenými obrazy a **stereotypy**, které jsou jí poskytovány médii.

Lippmann ve své analýze tvrdí, že skutečné rozhodování o veřejných záležitostech by mělo být v rukou **elit a expertů**, kteří mají přístup k informacím a potřebným znalostem. Občané (veřejnost) jsou podle něj příliš zaneprázdnění a vzdáleni od schopnosti pochopit složité politické problémy a problémy řízení státu.

Role médií

Média hrají v Lippmannově teorii klíčovou roli v formování veřejného mínění. Lippmann tvrdí, že většina lidí nemá přímý přístup k informacím o světě a závisí na zprostředkovaných obrazech, které jim poskytují média. Podle něj média vybavují veřejnost „*obrázky v hlavách*“, které jsou redukováné a zjednodušené. Média tedy neprezentují realitu takovou, jaká je, ale vytvářejí její zjednodušené reprezentace, které mohou být ideologicky, politicky nebo komerčně zabarvené.

Tato schopnost médií zjednodušovat a selektivně informovat veřejnost dává médiím obrovskou moc, protože rozhodují o tom, co je pro veřejnost důležité a jak se to bude prezentovat. Lippmann varuje, že média mohou manipulovat veřejné mínění tím, že vybírají, co budou zdůrazňovat, a co naopak opomíjet.

Role expertů ve společnosti

Lippmann ve své teorii vyzdvihuje roli expertů jako klíčových aktérů, kteří by měli být zodpovědní za správné rozhodování o veřejných záležitostech. Lippmann věřil, že demokratické rozhodování je zcela nerealistické, protože běžní občané nemají potřebné znalosti a kapacitu na to, aby se efektivně podíleli na složitých politických rozhodnutích. Podle něj by tedy rozhodnutí měla být svěřena elitám a odborníkům, kteří mají potřebné odborné dovednosti a znalosti. Veřejnost by měla mít spíše roli pasivního příjemce informací, než aktivního účastníka politického rozhodování.

Byl Lippmann demokrat nebo technokrat?

Lippmann byl spíše **technokrat** než demokrat v tradičním smyslu. I když uznával význam veřejnosti v demokratickém procesu, měl obavy z její neschopnosti se orientovat v složitých otázkách a rozhodovat o nich na základě úplných a objektivních informací.

V jeho pohledu by měl stát a politická rozhodnutí řídit **technokratický aparát složený z odborníků**, kteří by na základě vědeckých a expertních znalostí rozhodovali ve prospěch celé společnosti.

Lippmann si byl vědom nebezpečí manipulace veřejnosti, ale spíše než věřit v širokou účast občanů na rozhodovacích procesech, věřil v elitní řízení, kde odborníci a intelektuálové ovládají rozhodování na základě jejich vzdělání a odbornosti.

Hannah Arendt

Hannah Arendt (* 1906, † 1975) byla německo-americká filozofka, která se po útěku před nacismem angažovala v *politických debatách* o totalitarismu. Po 2. světové válce působila jako novinářka a komentátorka, např. *The New Yorker*, kde diskutovala o problémech *evropské politiky*. Arendtová byla silnou kritičkou *totalitních režimů*, ale také se postavila proti některým postojům západních demokracií, když v roce 1961 pokrývala *proces s Eichmannem* v Jeruzalémě. Její publicistika a politické názory byly vždy orientovány na obhajobu *politické svobody a otevřenosti* demokratických institucí.

Veřejnost podle Hanny Arendt

Hanna Arendt ve své filozofii pojímá veřejnost jako prostor pro **lidskou akci**. Jednotlivci mohou *svobodně vystoupit, jednat a komunikovat s ostatními*. Tento prostor se liší od soukromí (intimní sféry) a od států nebo vládních institucí (mocenské sféry), ale i od společnosti, v níž jednáme instrumentálně.

Veřejnost je místem, kde se lidé mohou ukázat světu a **projevit svou identitu**; místo pro politickou akci, kde jednotlivci jednají na základě svých činů a slov, které mají veřejný dopad. Důležitý je pro Arendtovou pojem „nové začátky“⁵ – veřejnost je prostorem pro tvoření a jednání, jež jsou neustále otevřené novým možnostem. Veřejný prostor je tedy dynamický a neustále se mění v závislosti na jednání lidí, kteří jej utvářejí. Navíc je tak místem, kde se realizuje podstata člověka, jíž je *tvořit*.

---

⁵Kattago, Siobhan. „Why the World Matters: Arendt's Philosophy of New Beginnings“. 2013.

Role transcendence → akce

Pro Arendtovou je **transcendence** klíčovým aspektem veřejné sféry a politické akce. Tento pojem v jejím pojetí označuje *schopnost člověka překonat svou vlastní individuální existenci a vystoupit nad ni prostřednictvím politických činů, které mají širší dopad na společnost.*

Transcendence pro Arendtovou neznamena únik do nějaké nadpřirozené nebo náboženské sféry, ale překonání vlastní omezenosti jako jednotlivce a schopnost jednat v širším, kolektivním rámci lidského společenství.

Veřejná sféra je tímto způsobem místem, kde jednotlivci překonávají své soukromé zájmy a vkrádají se do prostoru, který je širší než jejich osobní potřeby. Tímto způsobem člověk dosahuje trvalého významu, protože činy v tomto veřejném prostoru mají potenciál „přežít“ jednotlivce a být zapsány do historické paměti lidstva.

Transcendence také souvisí s politickou svobodou. Veřejnost je prostorem, kde je možné jednat svobodně a s vědomím, že naše činy mají potenciál měnit svět, ale také že jsou v určitém smyslu nepředvídatelné a otvírají nové možnosti.

Veřejnost je pro Arendtovou místem, kde každý jednotlivý akt může mít nový, překvapivý význam, a to nejen pro samotného jednotlivce, ale pro celou komunitu. Tato schopnost nových začátků, která je součástí jejího pojetí veřejnosti, je přímo spojená s transcendencí, protože každý akt je čin, který překračuje hranice momentálního „Já“ a zasahuje do širšího historického kontextu.

„Ztratil se význam recipročních povinností v komunikačním prostoru – čili základní povinnosti každého komunikačního aktéra ve veřejné sféře: naslouchat druhým pohledům a alternativním verzím událostí; zároveň je účast v debatě spojena se zodpovědností za účinky jednání.“⁶

---

⁶Garnham, Nicholas. „The Media and the Public Sphere“. 1992, s. 368.

Oddíl 3

Kritika veřejnosti a její překonání

Co jsou kritické teorie?

- Kritické teorie jsou filozofické a sociologické přístupy, které se zaměřují na analýzu a změnu společenských struktur, jež produkují nespravedlnost a nerovnost.
- Tento směr kritizuje tradiční teorie, které považují společenský řád za přirozený a nezměnitelný.
- Původně spojeno s frankfurtskou školou (Adorno, Horkheimer, Marcuse), kritické teorie se snaží odhalit ideologické mechanismy, které podporují dominující mocenské struktury.
- Cílem je emancipační změna – snaha o zlepšení podmínek lidského života a zajištění spravedlnosti.

Zástupci kritických teorií

- **Max Horkheimer** – zakladatel frankfurtské školy, který definoval kritickou teorii jako nástroj pro zlepšení lidské svobody.
- **Theodor W. Adorno** – spolupracovník Horkheimera, který se zaměřil na kritiku kultury a vlivu masových médií.
- **Herbert Marcuse** – známý svou kritikou kapitalismu a technologické racionality, která vede k potlačování lidské svobody.
- **Jürgen Habermas** – klíčová postava v pozdějších fázích kritické teorie, rozvinul pojetí komunikativního jednání a diskurzivní etiky.

„Veřejnost je přízrak, který nezmizí: i po mnoha pohřebních obřadech a řečech, jichž se jí dostalo, se vrací, aby strašila svědomí a paměť.“⁷

---

⁷Benhabib, Seyla. „The Embattled Public Sphere: Hannah Arendt, Juergen Habermas and Beyond“. 1997, s. 1.

Jürgen Habermas

Jürgen Habermas (*1929) je německý filozof a sociolog, který se angažoval nejen v akademickém prostředí, ale i v *veřejné politické diskuzi*. Po 2. světové válce se stal významným kritikem *totalitních režimů* i kapitalismu. Habermas byl aktivní v debatách o *Evropské unii*, kde podporoval myšlenku demokratizace evropských institucí. V 80. letech se účastnil diskusí o *obnově veřejné sféry* v posttotalitních zemích střední a východní Evropy. Byl významným kritikem neoliberalismu a přispěl k veřejné debatě o *krizi demokratických institucí* v moderní společnosti.

Jürgen Habermas a kritické teorie

- Habermas je známý svojí teorií veřejné sféry a komunikativního jednání.
- V jeho pojetí se kritická teorie zaměřuje na kritiku nelegitimních mocenských struktur a na hledání způsobů, jak dosáhnout konsensu ve společnosti.
- Rozlišuje mezi různými formami racionality či jednání:
  - **instrumentální/strategická** (orientována na úspěch, na efektivitu – nesoustředí se na souhlas, ale na dosažení cíle)
  - **komunikativní** (orientována na porozumění a konsensus, vlastní plány chceme koordinovat s plány druhých)
- Základní teze etiky diskurzu: *Komunikativnímu jednání náleží normativní přednost před strategickým jednáním.*⁸

---

⁸Anzenbacher, Arno. *Úvod do etiky*. 2001, s. 231.

Jak vznikla veřejnost podle Habermase?

Jürgen Habermas v knize *Strukturwandel der Öffentlichkeit* (1962, česky *Strukturální přeměna veřejnosti*) popisuje vznik veřejnosti jako prostoru pro racionální diskusi v buržoazní společnosti 17. a 18. století.

Habermas pojímá vznik moderní veřejnosti jako výsledek rozvoje novin, kaváren a salonů, kde se buržoazní třída začala aktivně podílet na politické diskusi (obhajovat své soukromé zájmy), což vedlo k vytvoření prostoru pro veřejné mínění nezávislé na státu a církvi.

S nástupem masových médií a velkých politických stran se však veřejná sféra hroutí, protože ji strukturují ekonomické a politické zájmy. Nastává *refeudalizace*, kdy masová média a politické kampaně soustředí mocenské struktury v rukou několika velkých médií a politických elit, což snižuje schopnost veřejnosti reálně ovlivňovat politická rozhodnutí.

Veřejná sféra je klíčovým konceptem v Habermasově teorii. Je to prostor pro racionální diskusi mezi občany, kde se vytváří veřejné mínění, jež by mělo mít vliv na politická rozhodnutí. Je nezávislá na státní a tržní moci, a slouží jako místo pro demokratické formování názoru. V tomto imaginárním „prostoru“ (jenž má ale i své fyzické podoby – kavárna) se občané mohou svobodně setkávat a diskutovat o problémech, které ovlivňují jejich společenský život.

Habermas rozlišuje mezi *privátní sférou* (např. domácí prostor) a *veřejnou sférou*, která je otevřená širší veřejnosti a kde probíhá diskuse o tématech, která mají veřejný význam. Veřejnost tedy formují lidé ve veřejné sféře tím, že se *setkávají nad problémy, nad společným zájmem, že jim o něco jde*.

Co je komunikativní jednání?

- Komunikativní jednání je podle Habermase proces, ve kterém jednotlivci sdílejí porozumění a cíle prostřednictvím racionálního dialogu (*ideální řečová situace*) a zahrnuje všechny zúčastněné a jednání schopné subjekty.
- Základem komunikativního jednání je **konsensus**, nikoli dominance či manipulace.
- Hlavním cílem není pouze dosahování konkrétních výsledků, ale vytváření společného porozumění mezi aktéry.
- Komunikativní jednání vychází z principu rovnosti účastníků a respektu k různým názorům.

Zásady Habermasovy diskurzivní etiky

- Habermas vychází z principu, že etické normy mohou být odvozeny z diskurzu – vzájemné komunikace mezi rovnými účastníky.
- **Princip univerzalizace:** Morální normy platí, pouze pokud mohou být akceptovány všemi relevantními účastníky komunikace včetně z nich plynoucích následků (formální princip U), zásada etiky diskurzu – „každá norma by mohla dostat souhlasu všech zúčastněných, kdyby se mohli praktického diskurzu fakticky účastnit“⁹.
- Etické argumenty musí být schopny projít veřejným, racionálním a otevřeným diskurzem.
- Všechny zúčastněné strany by měly mít možnost vyjádřit svůj názor a mít rovnou váhu v rozhodovacím procesu.
- Diskurzivní etika umožňuje rozvoj společenské spravedlnosti, která není závislá na předem daných autoritách, ale na procesu vyjednávání a konsensu.

---

⁹Anzenbacher, Arno. *Úvod do etiky*. 2001, s. 232.

Příklad

Představme si veřejnou diskusi o ochraně osobních údajů ve vztahu k používání sociálních médií. Během této debaty se účastníci (občané, odborníci, politici, zástupci firem) snaží najít konsenzus ohledně legislativy týkající se soukromí a shromažďování osobních dat.

Cílem je dospět k rozhodnutí o ochraně soukromí, které bude respektovat individuální práva, ale zároveň nebude omezovat inovace a komerční zájmy. Byly stanoveny normy transparentnosti, rovnosti účastníků, argumentace na základě faktů a důkazů. Ekonomické a politické zájmy firem a politiků však mohou narušit ideální podmínky pro komunikaci. Například silný vliv technologických gigantů může mít za následek, že některé argumenty budou ignorovány nebo manipulovány. I když se tedy účastníci mohou domnívat, že dospěli k konsenzu, je třeba reflektovat, zda všichni účastníci jednání měli rovný přístup a zda nebyli ovlivněni mocenskými tlaky.

Přínosy Habermasova pojetí veřejné sféry I

- Rozumí nerozlučitelnému spojení institucí a praxí médií a politiky – Problém většiny studií masových médií je, že jsou příliš mediacentrická (média jako reprezentace), zaměřují se na reprezentaci politických institucí, ale opomíjí se vztah mezi médií a politikou vycházející z toho, že instituce a procesy veřejné komunikace jsou integrální součástí politické struktury.
- Zaměřuje se na nezbytnou materiální základnu jakékoliv veřejné sféry – na rozdíl od dominujícího idealistického pojetí „svobodného tisku“ – komu jsou prostředky mediace dostupné a jak?
- Uniká z jednoduché dichotomie „svobodný trh“ vs „státní kontrola“ – odlišuje veřejnou sféru od státu a trhu a může tedy položit otázku, co ohrožuje demokracii a veřejné diskurzy ze strany oligopolistického kapitalistického trhu i moderního intervencionalistického státu.

Kritika Habermasova pojetí veřejné sféry I

- Zanedbává význam plebejské veřejné sféry vedle a v opozici k buržoazní veřejnosti, včetně odlišných institucí (odbory) a jiných hodnot (ne soutěž, ale solidarita) (Nancy Fraser)
- idealizuje buržoazní sféru (Robert Darnton) – raný tiskový trh byl vysoce kompetitivní, řídili jej kapitalisté, nikoliv svobodní intelektuálové.
- Vyloučením domácnosti a ekonomiky z veřejné sféry potlačil otázku demokratické zodpovědnosti těchto sfér.
- Racionalistický model neumožňuje uchopit pluralistickou veřejnou sféru a zanedbává potřebu kompromisu mezi nesmiřitelnými politickými postoji (Ch. Mouffe)
- Závěrečná část knihy je závislá na Adornově modelu kulturních průmyslů s jeho elitářskými kulturními tendencemi (přehánění manipulace kult. pr. apod.) – zanedbává možnost veřejnoprávních zásahů, význam populární kultury, populismus

Kritika Habermasova pojetí veřejné sféry II

- Zanedbává všechny jiné formy komunikace, které nesměřují ke konsensu
- Zanedbává i rétorické a hravé aspekty komunikačního jednání (veřejné slavnosti apod. – důležité ve vztahu k masmédiím, J. Fiske)

Nancy Fraser

Nancy Fraser (*1947) je americká filozofka a teoretička, která se intenzivně angažuje v politických debatách, zejména v otázkách *genderové rovnosti a sociální spravedlnosti*. Kromě své akademické práce byla aktivní v *politických hnutích* v 80. a 90. letech, kde se zaměřovala na integraci feministických perspektiv do širší politické teorie. Fraser se pravidelně účastní veřejných diskuzí a je autorkou několika článků a knih zaměřených na *kritiku neoliberalismu a krize demokracie*. Její vliv zasahuje i do *aktivistických a advokačních hnutí*, kde usiluje o vyvážení distribuce a kulturního uznání v rámci moderních států.

Teorie kontrapublik Nancy Fraser

- Fraserová vychází z teorie veřejnosti, kterou rozvíjel Jürgen Habermas. Zaměřuje se na to, jak současné veřejné sféry (ve smyslu diskuse a politického jednání) mohou být zahrnuty a reformovány s ohledem na nerovnosti a marginalizované skupiny.
- Neexistuje pouze jedna veřejnost, ale multiplikované veřejnosti reprezentující různé sociální skupiny. Některé z těchto veřejností jsou marginalizovány nebo diskriminovány v mainstreamové politice.¹⁰
- **Kontrapublika** jsou alternativní veřejnosti a vznikají jako odpověď na nedostatek reprezentace nebo nespravedlnost. Mohou být zaměřeny na obhajobu práv a zájmů určitých skupin, které jsou v politickém a mediálním diskurzu opomíjeny.
- Fraserová zdůrazňuje důležitost *uznání* (recognition) v politických otázkách. Je potřeba nejen ekonomické redistribuce, ale i uznání kulturní a identity různých skupin (spravedlivější veřejné sféry).

---

¹⁰Fraser, Nancy. „Rethinking the Public Sphere: A Contribution to the Critique of Actually Existing Democracy“. 1990.

Klíčové principy teorie kontrapublik

Pluralita Neexistuje homogenní veřejná sféra, ale různé veřejnosti, které komunikují odlišným způsobem.

Moc a nerovnosti Není možné uzávkovat sociální rozdíly.

Redistribuce Veřejná sféra vyžaduje rovnost v materiálních zdrojích.

Uznání Respekt k kulturním a identitním aspektům marginalizovaných skupin.

Reprezentace Posílení schopnosti vyjadřovat se a být slyšen v politických diskusích.

Chantal Mouffe

Chantal Mouffe (*1943) je belgická politická teoretička, která byla aktivní v politických *aktivistických hnutích*. Během svého života se zapojila do debat o *neoliberalismu* a *agonistické demokracii*, kde podporovala ideály otevřeného politického konfliktu jako součást demokracie. Mouffe byla přítomna v *intelektuálních a politických kruzích* v Evropě, zejména v 80. a 90. letech, kde spolupracovala s *Ernesto Laclauem* a dalšími, aby prosazovala své teorie o *populismu* a *hegemoniích*.

Teorie agonistické demokracie Chantal Mouffe I

- Mouffeová vychází z myšlenky, že politika není pouze o dosažení konsensu, ale o legitimizování konfliktu. **Agonistická demokracie** staví na přítomnosti konfliktu v demokratickém životě, který není nutně destruktivní, ale může být produktivní.
- V kontrastu k tradičním liberálním přístupům, které se snaží o konsensus, Mouffeová tvrdí, že konflikt je nevyhnutelnou součástí politiky a je klíčový pro živost demokracie.
- Agonistická demokracie klade důraz na „agonismus“ – konflikt, jenž nevede k vyloučení protivníka, ale uznává jeho legitimitu. V tomto rámci jsou političtí oponenti považováni za *soupeře*, ne za *nepřátele*. Oproti tomu antagonismus znamená úplné vyloučení protivníka z politického prostoru.
- Mouffeová zdůrazňuje význam politických identit a pluralismu v demokracii. Vždy existují různé politické subjekty a jejich zájmy, které se musí uznávat a respektovat, i když jsou v konfliktu.

Teorie agonistické demokracie Chantal Mouffe II

- Agonistická demokracie tedy neodmítá normy a hodnoty, ale tvrdí, že jakýkoli konsensus by měl vznikat prostřednictvím agonistického, demokratického procesu, který umožňuje vyjednávání mezi odlišnými politickými názory a hodnotami.

Oddíl 4

Veřejnost v čase nových médií

„Stručně řečeno, problémem je vybudovat systémy demokratické odpovědnosti integrované s mediálními systémy odpovídajícího rozsahu, které zaujímají stejný sociální prostor jako ten, na který budou mít dopad ekonomická nebo politická rozhodnutí. Pokud je dopad univerzální, pak musí být univerzální jak politický, tak mediální systém. V tomto smyslu řada autonomních veřejných sfér nestačí. Musí existovat jediná veřejná sféra, i kdybychom si tuto jedinou veřejnou sféru chtěli představit jako složenou z řady vedlejších veřejných sfér, z nichž každá je organizována kolem své vlastní politické struktury, mediálního systému a souboru norem a zájmů.“¹¹

---

¹¹Garnham, Nicholas. „The Media and the Public Sphere“. 1992, s. 371.

Kritika pojmu veřejnosti v digitální době (nová média) I

V digitální době, kdy je veřejnost ovlivněna širokou dostupností nových médií, vzniká několik zásadních otázek a kritik ohledně samotného pojmu veřejnosti. Nová média (internet, sociální sítě, blogy, podcasty, YouTube) radikálně mění, jak se veřejnost utváří a jak fungují procesy veřejné komunikace.

- V digitálním věku nové platformy umožňují **selektivní expozici a algoritmickou filtraci informací**, což vede k polarizaci a fragmentaci veřejného prostoru. Digitální média často nedokážou garantovat kvalitní, racionální diskusi, jak to předpokládal Habermas.
- Někteří autoři, jako Evgeny Morozov v díle *The Net Delusion* (2011), kritizují technologické firmy, které manipulují s veřejností prostřednictvím špatného využívání dat, sledování a profilování uživatelů. Veřejnost se díky tomu stává stále více komercializovaná a personalizovaná, čímž se ztrácí její schopnost fungovat jako otevřený prostor pro demokratickou debatu.

Kritika pojmu veřejnosti v digitální době (nová média) II

- Shoshana Zuboff ve své knize *The Age of Surveillance Capitalism* (2019) poukazuje na to, že digitální média, řízená platformami jako Facebook, Instagram a Twitter, nejsou neutrálními nástroji pro demokratickou komunikaci. Místo toho slouží k shromažďování dat, které se používají k manipulaci s veřejným míněním, což může vést k erozi veřejné sféry.

Koncept sociální bubliny popisuje fenomén, kdy se jednotlivci ve své online aktivitě setkávají pouze s informacemi, které potvrzují jejich předchozí názory, čímž se vytváří uzavřený prostor, ve kterém jsou vystaveni pouze podobně smýšlejícím lidem. Tento koncept je kritizován zejména v souvislosti s digitálními médii.

- Aktivista Eli Pariser v knize *The Filter Bubble* (2011) argumentuje, že algoritmy, které určují, jaké informace se nám zobrazují na základě našich předchozích interakcí, vytvářejí sociální bubliny. To omezuje diverzitu názorů a diskuze, což může mít negativní dopad na demokratické procesy, jelikož občané nejsou schopni konfrontovat své názory s různými perspektivami. Právní teoretik Cass Sunstein podobně soudí ve své knize *#Republic: Divided Democracy in the Age of Social Media* (2017).
- Zeynep Tufekci v *Twitter and Tear Gas* (2017), vysvětluje, že sociální bubliny mohou vést k radikalizaci, protože se lidé setkávají pouze s extrémními a polarizujícími názory, čímž se ztíží dosažení konsensu.

Zeynep Tufekci

Zeynep Tufekci (*1975) je turecko-americká socioložka, která se specializuje na studium digitálních médií, sociálních sítí a jejich vlivu na společnost. Tufekci je známá svými analýzami vlivu *sociálních médií* na politické hnutí, volby a veřejnou sféru. Byla významnou komentátorkou během *arabského jara* a její studie o roli technologií ve veřejných protestech se staly referenčními body v oblasti *digitální politiky*. Její knihy, zejména *Twitter and Tear Gas*, se staly zásadními texty pro pochopení vztahu mezi *sociálními sítěmi* a *politickými změnami*. Tufekci pravidelně vystupuje v médiích, kde komentuje aktuální dění v oblasti *digitálního autoritářství* a *platformového kapitalismu*.

Obrázek 2: Obrázek: Tomwsulcer - Own work, CC0. Zdroj wikimedia.

Shoshana Zuboff

Shoshana Zuboff (*1951) je americká autorka, filozofka a profesorka, známá především díky své práci na téma *digitálního kapitalismu* a jeho vlivu na *současnou společnost*. Zuboff se stala známou díky své knize *The Age of Surveillance Capitalism*, kde analyzuje, jak společnosti jako Google a Facebook vytvářejí nové formy *kapitalistického vykořisťování* prostřednictvím sběru a analýzy osobních dat. Zuboff varuje před vznikem nové formy *dohledu a kontroly*, která může narušit základní principy *demokracie* a *osobní svobody*. Kromě své akademické práce Zuboff pravidelně vystupuje v médiích a je aktivní v *kritice digitálních technologií*, zejména v souvislosti s *právem na soukromí* a etickými otázkami kolem *kapitalismu platform*.

- Shoshana Zuboff v *The Age of Surveillance Capitalism* (2019) kritizuje způsob, jakým internetové platformy, jako Google, Facebook a Amazon, vytvářejí ekonomický model, který se přibližuje **feudálnímu uspořádání**, kde mocné technologické korporace (noví feudalisté) kontrolují přístup k informacím a připojení, zatímco uživatelé jsou subjekty, jejichž data jsou využívána k těžbě digitálních hodnot.
- Tento proces vede k tomu, že jednotlivci jsou stále více pod kontrolou algoritmů a sledování, což omezuje jejich autonomii a volnost. Zuboffová označuje tento nový ekonomický model za kapitalismus dohledu, což znamená, že korporace mají nejenom ekonomickou moc, ale i moc formovat veřejné mínění a chování prostřednictvím exploatace dat.
- Když platformy začnou rozhodovat o tom, co je zobrazeno a jaké zprávy se šíří, dochází k centralizaci moci a oslabování demokratické sféry. Tento jev je v souladu s **teorií refeudalizace**, protože procesy veřejné komunikace jsou stále více pod kontrolou elitních technologických korporací.

Populismus

Populismus je většinou chápán jako politická ideologie, která se zaměřuje na rozdělení společnosti na „lid“ versus „elity“, přičemž populisté se často vymezují vůči establishmentu a usilují o přímou vládu lidu. Tento pojem byl popularizován zejména Janem Zielonkem (*Counter-Revolution: Liberal Europe in Retreat*, 2018) a Cas Mudde (*The Populist Zeitgeist*, 2004). Spíše než programový je moralistický. Populismus v digitálním prostoru zahrnuje schopnost politických lídrů využívat sociální sítě a internet k mobilizaci mas a k šíření populistických narativů. Populisté využívají digitální platformy k tomu, aby oslovili širokou veřejnost, zjednodušili složité politické problémy a demonizovali politické oponenty.

Digitální autoritářství

Digitální autoritářství označuje vládu, která využívá digitální technologie k potlačování opozice a kontrole veřejného mínění. Evgeny Morozov ve své knize *The Net Delusion* (2011) ukazuje, jak autoritářské režimy využívají internet k monitorování občanů, cenzuře a manipulaci veřejného diskursu. Digitalizace politiky umožňuje nový typ autoritářství, kde stát může efektivněji kontrolovat a ovládat masy prostřednictvím online nástrojů.

Zeynep Tufekci upozorňuje, že digitální autoritářství, i když může poskytovat nové nástroje pro kontrolu a manipulaci, také vytváří nové příležitosti pro občanský odpor a protestní hnutí, které mohou digitální technologie využít pro šíření alternativních informací a aktivismus. Tento aspekt může vyvážit některé negativní dopady digitálního autoritářství.

Cas Mudde: „Populismus definuji jako ideologii, která považuje společnost za rozdělenou na dvě homogenní a antagonistické skupiny, „čistý lid“ versus „zkorumpovanou elitu“, a která tvrdí, že politika by měla být výrazem volonté générale (obecné vůle) lidu. Takto definovaný populismus má dva protiklady: elitářství a pluralismus. Elitářství je zrcadlovým obrazem populismu: sdílí jeho manichejský světový názor, ale chce, aby politika byla výrazem názorů morální elity, nikoliv amorálního lidu. Pluralismus naopak odmítá homogenitu populismu i elitářství a vnímá společnost jako heterogenní soubor skupin a jednotlivců s často zásadně odlišnými názory a přáními.“¹²

---

¹²Mudde, Cas. „The Populist Zeitgeist“. 2004, s. 543.

Kritika konceptu populismu I

- Někteří teoretici, jako Pippa Norris a Ronald Inglehart (*Cultural Backlash*, 2019), tvrdí, že populismus není zvláštní politickou ideologií, ale odrazem rostoucího nedůvěry v tradiční politické instituce a je často reakcí na ekonomickou a sociální nejistotu. Je to *diskurz o vládě*, jenž může být adaptován kýmkoliv z jakékoliv části politického spektra. Jde o rétorický prostředek, ne o soubor nějakých ideologických nebo programových tvrzení.
- Ernesto Laclau (*On Populist Reason*, 2005) nechápe populismus pouze negativně (jako demagogii, autoritářství). Podle něj je to politická strategie, která spojuje různé sociální a politické síly kolem společného požadavku na změnu. Populismus může v demokratickém prostoru působit jako nástroj politické mobilizace a může vytvořit prostor pro novou politickou identifikaci a kolektivní akci.

Ernesto Laclau

Ernesto Laclau (* 1935, †2014) byl argentinský filozof a politický teoretik, jeden z nejvýznamnějších představitelů současného teoretického přístupu k *populismu*. Po studiích v Argentině působil na několika univerzitách v Evropě a ve Spojených státech, kde rozpracoval především koncept *hegemonie*. Věnoval se i spolupráci s Chantal Mouffe a spolu vyvinuli *teorii agonistické demokracie*, která uznává konflikt jako základ demokratického života. Laclauův přístup k populismu měl velký vliv na politické analýzy v Latinské Americe, ale také na studium *pravcového populismu* v Evropě a USA.

- Laclau tvrdí, že populismus je výsledkem hegemonického procesu, ve kterém různé požadavky a touhy různých skupin se sjednocují v jedno silné politické těleso – lid.
- V populismu není důležitý obsah ideologie (to, co „lid“ požaduje), ale spíše forma politické identifikace, která spojuje různé skupiny kolem jednoduchého narativu.
- Populismus je tak nejefektivnějším způsobem, jak zprostředkovat politické rozhodování pro široké masy v dynamickém, pluralitním světě. Je spojen s konceptem antagonismu, což znamená konflikt mezi nepřátelskými skupinami. Jde o politickou mobilizaci, která zdůrazňuje konflikt mezi dominujícími elitami a utlačovanými skupinami. Ve vytvořeném prostoru politické polarizace neexistuje neutrální pozice.

- Laclau se domnívá, že populismus není nutně antidemokratický. Naopak, je to způsob, jakým se vyjadřuje demokratická touha po změně a mobilizaci širokých vrstev obyvatelstva. Může představovat katalyzátor demokratických změn, pokud je propojen s novými formami demokratické účasti a politické reprezentace.
- Toto pojetí tak otevírá otázku, zda populismus *není novou odpovědí na problém veřejnosti a konstrukcí nového sociálního tělesa zabývajícího se věcmi společného zájmu ve své opozici vůči hegemonii* čili zda nejde o současnou podobu „veřejnosti“, lidovou identitu, která se sdružuje kolem **prázdného signifikantu, jako jsou pojmy typu „spravedlnost“ či „svoboda“**, čili jakéhosi „univerzálního problému“ a umožňuje tak artikulovat doposud potlačované či ignorované zájmy (negativita jako konstituce lidové identity¹³).

---

¹³Laclau, Ernesto. *On Populist Reason*. 2005, s. 96.

„V situaci radikálního neřádu existuje požadavek na nějaký druh řádu a jeho konkrétní podoba je této potřebě sekundární (to lze říci i o pojmech jako „spravedlnost“, „rovnost“, „svoboda“, atd.). Bylo by ztrátou času snažit se dát těmto pojmům jako „pořádek“ nebo „spravedlnost“ pozitivní definici – čili připsat jim konceptuální obsah, jakkoliv by byl minimální. Sémantickou rolí těchto pojmů není vyjadřovat jakýkoliv pozitivní obsah, ale – jak jsme viděli – fungovat jako označení plnosti, která je konstitutivně absentující. Je to proto, že neexistuje žádná lidská situace, v níž by neexistovala nějaká nespravedlnost a pojem „spravedlnosti“ by dával smysl. Protože tedy pojmenovává nediferencovanou plnost, nemá žádný konceptuální obsah: není to abstraktní pojem, ale v nejpřísnějším smyslu prázdný . . . “

„Pokud odkazují na soubor sociálních křivd, na všeobecnou ne-spravedlnost a připisují jejich původ například „oligarchii“, vykonávám dvě propojené operace: na jedné straně konstituují „lid“ tím, že nacházím společnou identitu souboru sociálních tvrzení oponujících oligarchii, na druhé straně nepřítel přestává být pouhou okolností a získává více globální dimenze. (...) Je to proces podobný kondenzování snů: obraz se nevyjadřuje v jeho konkrétnosti, ale v pluralitě navzájem nepodobných proudů nevědomí, jež nacházejí své vyjádření v jediném obraze.“¹⁴

---

¹⁴Laclau, Ernesto. *On Populist Reason*. 2005, s. 96–97.

Oddíl 5

Zdroje

Použité zdroje I

- Alchourrón, Carlos E. a Eugenio Bulygin. *Normative Systems*. Wien–New York: Springer-Verlag.
- Anzenbacher, Arno. *Úvod do etiky*. Praha: Academie–Karmelitánské nakladatelství, 2001.
- Benhabib, Seyla. „The Embattled Public Sphere: Hannah Arendt, Juergen Habermas and Beyond“. In: *Theoria: A Journal of Social and Political Theory* 90 (1997), s. 1–24.
- Fraser, Nancy. „Rethinking the Public Sphere: A Contribution to the Critique of Actually Existing Democracy“. In: *Social Text* 25/26 (1990), s. 56–80.
- Garnham, Nicholas. „The Media and the Public Sphere“. In: *Habermas and the Public Sphere*. Ed. Craig Calhoun. Cambridge, MA – London: The MIT Press, 1992, s. 359–376. ISBN: 0-262-03183-S.
- Christians, Clifford G. et al. *Normative Theories of the Media: Journalism in Democratic Societies*. Urbana–Chicago: University of Illinois Press, 2009.

Použité zdroje II

- Kattago, Siobhan. „Why the World Matters: Arendt’s Philosophy of New Beginnings“. In: *The European Legacy* 18.2 (2013), s. 170–184.
- Laclau, Ernesto. *On Populist Reason*. London–New York: Verso, 2005.
- Mudde, Cas. „The Populist Zeitgeist“. In: *Government and Opposition* 39.4 (2004), s. 541–563.